

ACC. N:R M. 13630: 1-7.

Landskap: Småland Upptecknare: Oscar Karlsson, Åghult
Härad: Uppvidinge, S. Möre Berättare: " " "
Socken: Åghult, Meadsjö Berättarens yrke: f. d. fönsterglasblåsare
vid d Född år 1879 i Meadsjö
Uppteckningsår: 1955

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Födovännen och fördomar. s. 1-7.

LWF 74.

Skriv endast på denna sida

Luf 74
1.

Födötämnen såsom hästkött litteraturtog aldrig av någon i de orter jag skriver eller skrivit om. Inget annat än fagel och hundens litteraturtog då en häst avlivades. Även om ägaren själv slaktade sin häst så blev han däremot, åtminstone då han ej var närvarande, kallad för "rackare". Detta sidslämorda ord uttalat som bezeichnung om den man ingenting ville ha att göra med.

Den tid det avanskrivna gällde var tiden som föregick 1920-30-lagen. Därefter förändrades läkkesättet så smärningarnas allt efter det nya släkten växte upp. Under min barndom på 1880-90-lagen kunde man stå på hästspåren i luger och efter spögar långt borta från byn. Förutom hästens var även hundens kött föraktat som människoföda. Hästen synes dock ha varit bättre som ett arbetat och högt värde djur. By man på orter och viss ägoort har ofta hästnamn, sådana som Hovsbaga i Åseda sin Hovsakärr, en stor slättermark i Rydbyck s. n. o. a. Det sidslämorda är numera utdödat och odlat och vid plogning dräslades för några år sedan tillades en väcker flinstdolk vilken av sakunniga bedöms till en ålder av omkring 6000 år.

Kämnada dotter finnes i närvarande hembyggda förenings ägo.
 Huru motviljan mot förtärande av Gåsens kött. Kommit till det
 har jag ingen hörd berättelse något om. Vem eller vilka som i denna ort
 först började äta hästkött säger jag icke med full säkerhet bestämm-
 ma. Dock minnes jag att det på 1890-talet arkivar förtäringar-
 blåsare från Heninge glasbruk i Kladsund till Gåsens Glas-
 bruk i Madedja socken. Dessa sådes äta hästkött. Folk vä-
 gade dock icke berätta detta vid tillfällen, då mera än en per-
 son hörde det. Stanns det inga vittnen om att man "förtalade" folk
 så kunde man ju också till att ha ä "spritt ut ryggen" om folk.
 Om häskvundet som fanns inmurat i Franssäng-stugans spis. Se sär-
 lagda särtryck ser "Kgl. Hushållningshänika" för åren 1953-1954.
 Förskilda "hästmiddagar" har jag icke hört omnämnas i denna bygd.
 Huru det kom till eller varför så var sattet, vet jag ej men i den by
 jag föddes och växte upp i till mitt 17:de år fanns bland 8 bönder icke
 mera än en bonde som ägde häst. Byens folk hade över 20 R. ou till
 Lockenkyrkor. Att till fels pandra dessa 4 mil, som det blev fram och
 åter, nästan varje söndag var en prestation som fördröde såväl

vilja som krafter. Några "hästmiddagar" har jag inte hört nå-
gon tala om i dessa bygder. Däremot sådes det om den som
genomgått mågan sovar sjukdom att han genomgått "en
riktig hästkur". Hästens hud ansågs förmämlig och skor av
sudan kallades för "rossläderskor". Även andra saker tillver-
kades av hästhud; såsom lömskan, s.k. "rossalkor" = överdrag i
åkragnar, skindor m. m. Hästen ansågs vara oräntlig gott förstånd,
"2-mans-vett" sådes om den häst som var mera klok än van-
liga hästar. Före sekelskiftet 1800-1901 var allmogens hästar
här i orterna mycket små. Därav vittnar hästskor av jern
och s.k. "däcklar" som jag samlat och som nu finnes i vårt
härvarande lilla museum. Nämda hästskor måta endast
10 cm i längd och 9 cm i bredd. Däcklarna värre att beskriva med
mätt, men ypperst små och målade, liksom bogträna, i rödgul
färg. Man kan föreställa sig bilden av en liten rödbrun
häst, belen: "bogträna" och "däcklar" i rödgul färg, förspända den
i samma färger vackert målade "Däcksläden". Det blir till-
sammans en bild som väl maliverade fädernas "hästkullt."

De svampar fanns många slag såsom. Flygsvamp med vit
rödprickig hud, giftig och användes allmänt till att förgifta
flugor med. Svampen ifråga sönderdelades och lades på en
kallrik eller fat varpå klogs lite mjölk och på de sönderdelade
svamparna kröddes socker. Svampen var så giftig att flygarna
blev liggand döda nästan omedelbart sedan de sugit upp lite
av smältningen. Tillä längst in på detta ianverånande århundrade
omgås all slag av svamp, främst "munklor", ofärdig till föda
för människor. Munklor s. k. loppmunkla plöckades dock av barnen
och försålles. Då de korbakt väl och uppbräddes på en syträd
med hjälp av en stoppnät, så att de bildade ett långt "pärl-
band" kunde vi barn få i betalning 2 öre pr lod. Lod gammal-
dags vikt-enhet motsvarande c:a 6 kg. (hur jag) Om man hade riktigt
fin s. k. "sv" så kunde man förtjäna 2-3 öre på en dag.

Den som köpte upp dessa anmärkna munklor var en handlande
i byn, i annat sammanhang anmärken. T emme i sin svr försälde
de uppbruska svamparna till "Henskaperna i Sv". Senare, fram på
1900-talet början började svamp användas även av lands-

byggdems folk till föda. Någon viss propaganda för användning av svamp till föda förekom icke i dessa trakter förr än fram i början på detta 19-de århundradet.

Hur svamp använtas för att bli matnyttig känner jag ej. Jag hörde dock för och mer tala om att "nödåret" 1868 samlade och åt människor sina nästan alla växtslag såsom Lassel-knopp, innerbark av björk och andra träslag. Men man var riktigt rädd på vilka svampar som var giftiga eller ej är ej gott att bestämt säga, dock hörde jag talas om att unga, ogiffla flickor som hammit i "grasses" ätit svamp för att fördriva förtret, och alltid av "koren" ifråga, vilket tyder på att vettlösa och förtig och oförtyglig svamp varit ringa.

De korn som härlarora "sprang efter svamp" klagades allmänt på att det blev mindre mjölk i stövan. Men svamp som läkemedel har icke jag hört om. Inte heller om svampbyggare eller till såpa. Däremot tillverkades en slags explosivt pulver av en viss slags svamp, s. k. rök-svamp. Numera och sedan ett tiotal år samlas matnyttig svamp allmänt. Den röda

Swampen s. k. "flugswamp" användes allmänt till förgiftning av flugor med. Den krossades till småsmulor och lades på en lattrik vävstman sprädde på watten, lade krästicker i maskan på vilka flugorna gick då de sugde i sig sappen, wicken bespröjades med socker. Flugorna dog i massvis av swampens gift. Något om swampbyggare har jag hört i denna ort.

Någon molnbitja för ält användas kalv och lam har jag ej märkt. Dock måste dessa djur vara minst 8 dagar gamla för att duga som människoföda. Geller har icke funnits i dessa orter på de senast förflutna 50 å 60 åren. Hur det var förut känner jag ej till.

Alla slags skogsfogel såsom fjäder, lerre, Gjöge, Flaminer användes till mat för människor. Likaså sjöfogel såsom: Vildgås, Änder, Krångar o. s. v. Tamhöns och Luggar användes allmänt som föda. Skakmeladen var s. k. "svackning" d. v. s. man skiljde huvedet från kroppen genom lugg med en skarp knif, varvid man höll i djurets båda ben.

Allt slags fisk som fångades i insjöar och "gölar" (mindre vattensamlingar) användes till människoföda. Än saltjöfisken var makrid icke väl anskrivet, även om den är några dec. användes. Särskilt under sista världskriget kom den i vandrucke, emedan den ansågs förläsa druckade soldater (krigsfolk) från båtar o. fartyg som skjutits i sank. Näbbgädda är man då ej annat var att få köpa, dock dyra. Äl var däremot ansedd såsom en läkemedel. Oli varje större vattendrag hade också hela byn fiskerätt, även om delarna icke flöt genom varje jordägares mark. Ofta var "alkistan" gemensam för varje jordägare i byn. Vattendragen vara mycket fabriker förr i tiden än nu i denna ort. I västern varje vattendrag funnas under 1800-talet s. k. "Ikvallgravnar". Om dessas antal m. m. har jag skrivit i den nu under tryck varande "Hälsönskränika" för år 1955. Här skall därför blott nämnas antalet som var 23 stycken år 1826.